

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران
دانشکده پزشکی

عنوان:

مطالعه تطبیقی دیدگاه‌های مبتنی بر مبانی اسلامی و معیارهای پزشکی، حقوقی و اخلاقی در ارتباط با ظرفیت و اهلیت بیمار در تصمیم‌گیری‌های درمانی و ارائه پیشنهاداتی برای ارتقای وضعیت موجود

پایان‌نامه جهت دریافت درجهٔ دکترای تخصصی

در

رشته اخلاق پزشکی

نکارنده:

دکتر علی صابر

استاد راهنما

دکتر باقر لاریجانی

دکتر سیدمحمود طباطبایی

استاد مشاور

دکتر گودرز عکاشه

دکتر مجتبی صحت

سال دفاع 1395

مقدمه: با افزایش امید به زندگی در کشورهای در حال توسعه، تعداد بیمارانی که به علت مشکلات شناختی دچار اختلال در توانایی تصمیم‌گیری می‌شوند، نیز افزایش می‌یابد. بر اساس اصول عمومی اخلاقی و حقوقی، اخذ رضایت آگاهانه معتبر قبل از شروع هر فرآیند درمانی و یا پژوهشی، الزامی است. ارکان رضایت آگاهانه شامل کفایت (ظرفیت)، آزادی و آگاهی است. ارزیابی ظرفیت تصمیم‌گیری بیمار برای درمان یک موضوع مهم قانونی و اخلاقی در حوزه پزشکی است. لذا مطالعه حاضر با هدف مرور مطالعات انجام‌شده در این زمینه در ایران و سایر کشورها و ارائه راهکارهایی به‌منظور بهبود وضعیت موجود و تهیه ابزار مناسب انجام گرفت.

روش کار: مطالعه پیش رو دو فاز مروری و کمی داشت. در فاز مروری منابع مرتبط با اهلیت و ظرفیت تصمیم‌گیری درمانی بیمار اعم از منابع فقهی و فارسی و لاتین جستجو و مورد مطالعه و فیش برداری موضوعی قرار گرفت و علاوه بر تدوین نظام مند متون، ابزارهای مختلف ارزیابی اهلیت و ظرفیت و تصمیم‌گیری درمانی بیمار نیز استخراج و مورد بررسی قرار گرفتند. در فاز کمی با استفاده از نتایج مرور منابع یکی از جامع‌ترین ابزارهای ارزیابی اهلیت و ظرفیت و تصمیم‌گیری انتخاب و ترجمه و انطباق فرهنگی و روایی سنجی قرار گرفت. به‌منظور تأیید روایی ابزار فارسی، پرسشنامه خودساخته‌ای طراحی و در اختیار 10 نفر از خبرگان قرار داده شد و میزان CVR آن محاسبه شد.

یافته‌ها: یافته‌های مطالعه مروری نشان داد در اسلام دیدگاه‌های مختلفی در مورد مفهوم اهلیت و سن بلوغ وجود دارد. بیشتر این دیدگاه‌ها نزدیک به هم و تا حدودی مشابه عنوان شده است. بیشتر فقها سن بلوغ برای دختران را 9 سالگی و پسران را 15 سالگی عنوان کرده‌اند. بر اساس یافته‌ها سن اهلیت در کشورهای اروپایی از 18 تا 28 سال است، درحالی‌که در ایران اهلیت در تصمیم‌گیری‌های درمانی به طور واضح و آشکار تعریف نشده است. در مطالعه کمی، کارایی و سودمندی ابزار مک کاتی به اثبات رسید. در مرحله بعد، نسبت روایی محتوایی بیشتر از 0/62 بدست آمد. شاخص نسبت روایی محتوایی نیز بیشتر از 0/79 محاسبه شد.

بحث و نتیجه‌گیری: می‌توان استنباط کرد که بر اساس سیستم حقوقی ایران، اگر در درمان نیاز به پرداخت مالی از جیب خود بیمار وجود نداشته باشد، رسیدن به سن تکلیف نشانگر استقلال در تصمیم‌گیری مستقل است، مگر فقدان ظرفیت بیمار اثبات شود. در مواردی که نیازمند پرداخت مالی از جیب خود بیمار هستیم، نیاز است که به سن 18 سال برسد.

برای ارزیابی ظرفیت تصمیم‌گیری در درمان و پژوهش می‌توان از دو روش شهودی یا حسی و روش استاندارد با استفاده از ابزار یا پرسشنامه استفاده کرد. ارائه‌کنندگان مراقبت‌های سلامت برای قضاوت دقیق‌تر به ابزار و راهنما نیاز دارند. هر پزشک بالینی می‌تواند با استفاده از مصاحبه بالینی یا یک ابزار رسمی این ارزیابی را انجام دهد. استفاده از ابزار در ارزیابی ظرفیت تصمیم‌گیری بیمار برای درمان، ضروری است. در مورد بیماران با اختلال جدی روانپزشکی، متخصصین روانپزشکی به عنوان ارزیاب در اولویت هستند. به‌وسیله ترجمه و انطباق فرهنگی نسخه فارسی ابزار مک کاتی، کارایی و مفید بودن و قابلیت اجرای این ابزار در بین بیماران فارسی‌زبانان، نشان داده شد. ابزار مک کاتی با فرهنگ رایج در کشور ایران سازگار و هماهنگ و برای استفاده در

این جامعه مناسب است. پزشکان بالینی می‌توانند در هنگام نیاز از این ابزار استفاده نموده، در موارد حقوقی به آن استناد کنند. ابزار مک کاتی از روایی محتوایی کافی برخوردار بود.